

Cilt 4, Sayı 2, Yıl 2020 / Volume 4, Issue 2, Year 2020

e-ISSN: 2717-8935

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/batmanakademi>

**MESAJ ODAKLI TEFSİR VE KUR'ÂN KÜLTÜRÜNÜ TOPLUMA ULAŞTIRMADAKİ
ROLÜ: ALİ KÜÇÜK ÖRNEĞİ¹**

*Message Oriented Tafsir and Its Role in Transferring Qur'anic Culture to Community: Ali Küçük
Example*

Ahmet Akbaş

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı

Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6939-5803>

E mail: ahmetakbas101@hotmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 5 Ekim 2020

Kabul Tarihi: 6 Kasım 2020

Yayın Tarihi: 31 Aralık 2020

Yayın Sezonu: Temmuz-Aralık 2020

Cilt: 4 Sayı: 2

Atıf: Akbaş, Ahmet. "Mesaj Odaklı Tefsir ve Kur'ân Kültürünü Topluma Ulaştırmadaki Rolü: Ali Küçük Örneği". *Batman Akademi Dergisi* 4 / 2 (2020): 47-65

Article Types: Research Article

Received: 15 October 2020

Accepted: 6 November 2020

Published: 31 December 2020

Pub Date Season: July-December 2020

Volume: 4 Issue: 2

Cite as: Akbaş, Ahmet. "Message Oriented Tafsir and Its Role in Transferring Qur'anic Culture to Community: Ali Küçük Example" *Batman Academy Journal* 4 / 2 (2020): 47-65

Bu çalışma, [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

This work is licensed under, a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

¹ Bu çalışma, 26-27 Nisan 2018 tarihlerinde Kahramanmaraş'ta düzenlenen "Uluslararası İslam ve Model İnsan Sempozyumu"nda sunduğumuz, "Model İnsan Oluşturmada Mesaj Odaklı Tefsirin Rolü: Besâiru'l-Kur'ân Örneği" başlıklı bildirinin geliştirilerek makaleye dönüştürülmüş halidir.

ÖZ

Tarihsel süreç içerisinde Kur'ân ayetlerini yorumlamada çok farklı yaklaşımlar gelişmiştir. İslam'ın ilk dönemlerinde, önceleri daha çok rivayetlere dayalı tefsir yöntemleri öne çıkarken daha sonra Arap diline ve akli çıkarımlara dayalı yorumlama yöntemleri gelişmiş, lügavî, fikhî, kelâmî, işârî, mezhebî, edebî, felsefî vb. tefsir yöntemleri uygulanmıştır. Yakın dönemde ise içtimaî tefsir, bilimsel tefsir, psikolojik tefsir, konulu tefsir vb. yöntemler de gündeme gelmiştir. Ancak son asırda bazı müelliflerce uygulandığı halde çok fazla üzerinde durulmamış olan bir tefsir yöntemi de "mesaj odaklı tefsir" diye tabir edebileceğimiz yöntemdir. Bu yöntem, hâlihazırda tam anlamıyla müstakil bir tefsir türü olarak gündeme getirilmemiş ve derinlemesine irdelenmemiş olsa da son asırda telif edilen bazı eserlerde kendini göstermektedir. İbn Âşûr'un et-Tahrîr ve't-Tenvîr'i, Muhammed Abduh ve Reşid Rıza'nın Tefsiru'l-Menar'ı, Seyyid Kutub'un Fî Zilâli'l-Kur'ân'ı, Said Havva'nın el-Esâs fî't-Tefsir'i, Abdurrahman Habenneke'nin Me'âricu't-Tefekkür'ü, Mevdûdî'nin Tefhîmu'l-Kur'ân'ı ve Muhammed Esed'in Kur'ân Mesaj'ı bu eserler arasında sayılabilir. Kur'ân mesajlarının iyi anlaşılması ve topluma ulaştırılmasında çok önemli bir rolü bulunan bu yöntemin en güzel örneklerinden biri de Ali Küçük'ün Besâiru'l-Kur'ân adlı eseridir. Bu makalede, Ali Küçük'ün tefsiri bağlamında mesaj odaklı tefsirin mahiyeti, önemi ve Kur'ân kültürünü topluma iletmedeki rolü ortaya konmaya çalışılmış, söz konusu eserden örnek mahiyetinde bazı uzun alıntılar yapılarak metodun mahiyeti yansıtılmaya gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Mesaj Odaklı Tefsir, Ali Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, Kur'ân Kültürü.

ABSTRACT

In historical process, many different approaches in interpretation of Qur'anic verses have appeared. During the early days of Islam, while Tafsîr methods came forefront mostly based on narrations before, in later periods, interpretation methods based on Arabic and rational inferences developed and Tafsîr methods of grammarly, fiqhî, kalamî, isharî, sectarian, literary, philosophical etc. were practised. On the other hand, in recent century, social, scientific, psychological, topical Tafsîr methods have been on the agenda. Thus, the Tafsîr method, which was not emphasized much till then, though practised by some exegetes, became a method named as "message-oriented Tafsîr". Although this method has not been brought to the agenda and emphasized deeply as a completely detached Tafsîr for the time being, it can be seen in some exegeses which have been compiled in recent century. The works such as at-Tahrîr ve't-Tenvîr by Ibn Âshûr; Tefsiru'l-Menar by Mohammad Abduh and Rashid Rida; Fî Zilâli'l Qur'an by Sayyid Qutb; al-Esâs fî-t-Tefsir by Said Havva; Me'âricu't-Tefekkür by Abdurrahman Habenneke; Tefhîmu'l-Qur'an by Mevdudî and Qur'an Mesaj'ı (Qur'anic Message) by Muhammed Asad can be mentioned as some of them. One of the most beautiful examples of these works having an important role in making the message of Qur'an be understood clearly, and conveying it to community is the work of Ali Küçük named as Besâiru'l-Qur'an. In this study, within the context of Tafsîr by Ali Küçük, it was tried to reveal the character and importance of message-oriented Tafsîr, and its role in transferring the Qur'anic culture to community; and while doing this, due to the nature of the study, some long citations were made from the before mentioned work.

Keywords: Tafsîr, Message-Oriented Tafsîr, Ali Küçük, Besâiru'l-Qur'an, Qur'anic Culture.

GİRİŞ

Kur'ân, her şeyden önce bir hayat kitabıdır. İnsana yön vermek, vahyin çizgisinde bir hayat yaşamasını temin etmek, her yönüyle hayatı vahyin ışığında inşa etmek için indirilmiş bir kitaptır. Onun bu temel gönderiliş amacı, birçok ayette açık ve net bir şekilde zikredilmektedir.² Onun mesajları yerel ve tarihsel sınırlara mahkûm edilmemiş evrensel mesajlardır. Bu mesajlar, miladi 7. asırda insanlık tarihinin seyrini değiştirdiği gibi günümüzde de gelecekte de aynı güce sahiptir. Bu ebedi mesajların içerdiği tüm ilke ve prensipler, insanlığın huzur ve mutluluğunun anahtarıdır. İnsan o mesajlara sarıldığı oranda

² el-Bakara 2/2; el-En'âm 6/157; el-A'râf 7/203; Yunus 10/57; Yusuf 12/111; en-Nahl 16/89; Yâsîn 36/69-70; el-Câsiye 45/20.

insaniyetine dönmekte, fıtratna uygun bir hayat yaşama şeref ve onuruna kavuşmaktadır.³ Ancak Kur'ân'ın insanlık için vaz ettiği bu eşsiz mesajlar, insanların onları iyice anlayıp benimsemeleri ve bir hayat nizamına dönüştürmeleri oranında amacına ulaşabilmektedir.

Kırk yaşından vefatına dek Kur'ân'ın nüzul sürecini hakka'l-yakin yaşayan Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ve bu gerçeğe şahit olan ashab-ı kiram, Kur'ân'daki her bir ayeti, âlemlerin rabbi olan Allah'tan gelen özel bir mesaj olarak görmüş, hayatlarını o mesajlara göre tanzim etmiş ve eşine az rastlanan bir örnekliliği insanlık tarihine kaydetmişlerdir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ahlâkının, Kur'ân'ın ortaya koyduğu ahlâki prensiplerle şekillendiğini, Hz. Âişe'nin (ö. 58/678) "Onun ahlâki Kur'ân idi"⁴ sözü en güzel şekilde bizlere göstermektedir. Sahabe döneminde gerçekleşen manevi ve ahlâki değişim, Kur'ân'ın mesajlarına vakıf olup benimsemeleri ve en güzel örnek olan Hz. Peygamber'i (s.a.s.) model edinmeleri ile mümkün olmuştur. Bu durum da her asırda gerçekleşebilecek bir olgudur. Zira Kur'ân, nazil olduğu süreçte gerçekleştirdiği dönüşümü, her dönemde yeniden gerçekleştirme güç ve potansiyeline sahiptir.

Nüzul döneminden bu yana Kur'ân'ın mesajlarını anlamaya ve topluma ulaştırmaya yönelik çabalar hiç durmadan devam etmiştir. Bu önemli ameliyenin öncülüğünü ise toplumların ilim ehli insanları yürütmüş, kendi dönemlerindeki ilmî teamüllere göre hareket ederek birçok eser ortaya koymuşlardır.⁵ Önceleri daha çok rivayet merkezli tefsir yaklaşımları uygulanırken daha sonra dirayet yöntemi denen ve daha çok yorumlamaya ve akli çıkarımlarda bulunmaya dayalı yaklaşımlar da gelişmiştir. Farklı yaklaşımlara mebni şekilde Kur'ân'ı yorumlama gayretlerinin ürünlerinden müteşekkil olan tefsir külliyyatı içerisinde ayetlerin mesajları üzerinde çok fazla durulmadığı birçok tefsir ortaya çıkmıştır. Bu eserler, telif edildikleri dönemlerde cari olan tefsir yaklaşımlarını ve yazarlarının ilmî birikimlerini günümüze ulaştırmaları ve modern araştırmalar için de kaynaklık teşkil etmeleri yönüyle elbette büyük bir öneme sahiptirler. Ancak bu eserler, Kur'ân'ın mesajlarını açık ve anlaşılabilir bir şekilde günümüz insanına ulaştırma konusunda yeterli değildirler. Bu nedenledir ki asrımızda telif edilen bazı tefsirlerin bu ihtiyaç dikkate alınarak mesaj merkezli bir anlayışla yazılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Kur'ân'ın hidayet rehberi olma yönünü özellikle öne çıkaran ve bunu en önemli mesele olarak benimseyen modern müfessirlerden bazıları, onun bu yönünü vurgulamada o derece ileri gitmişlerdir ki geçmişte Kur'ân'ın mesajlarına odaklanmayan ve tefsirlerini rivayetlerle, dile ve gramere dair açıklamalarla, fıkhi veya mezhebî yorumlarla dolduranları ağır ifadelerle tenkit etmişlerdir. Geçmiş müfessirlere yönelik bu tür ağır eleştirileri yapanların başında da Mısırlı ilim adamı Muhammed Abduh (ö. 1905) ve onun yolunu takip eden öğrencileri gelmektedir. Onun ve talebelerinin tesirleriyle ortaya çıkıp gelişen "içtimâî tefsir" metoduyla Kur'ân'ın, toplumun hidayetine ve ıslahına yönelik mesajları ortaya çıkarılmaya gayret edilmiştir. Kur'ân'ın, insanların maddi veya manevi dert ve ıstıraplarına çare olacak

³ Gıyasettin Arslan, "İmam Muhammed b. İdris eş-Şafii'de Gai Yorum Metodu", *Gelenekselci ve Modernist Paradigmalar Kısacasında İmam Şafii*, ed. M. Mahfuz Söylemez (Ankara: Araştırma Yayınları, 2014), 187; Abdurrahman Ensari, *el-Mürşidu'l-Vecîz ilâ 'Ulûmi'l-Kur'âni'l-Azîz* (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2016), 27.

⁴ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), "Müsafirîn", 139.

⁵ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007), 289.

mesajlarını açığa çıkarmayı önceleyen bu metot, birçok müspet yönü olduğu halde yine de içinde barındırdığı bazı eksiklik ve kusurları nedeniyle yer yer tenkitlere maruz kalmıştır.⁶

İçtimai tefsir metodu, takip ettiği çizgi itibariyle elbette ki Kur'ân'ın fert ve topluma yönelik mesajlarına ehemmiyet veren bir vasfa sahiptir. Bu metot Kur'ân'ın, fert ve toplumları dünya ve ukbâ mutluluğuna ulaştırma gayesini önemsemiş, ayetlerin içerdiği mesajların tespit ve tahlilini esas almıştır. 19. yüzyılda özellikle Muhammed Abduh, Reşid Rıza (ö. 1935), Ahmed Mustafa el-Merâğî (ö. 1952) vb. âlimlerin tesiriyle başlayan bu metot, daha sonra İslam âlemindeki birçok müfessiri etkilemiş, Kur'ân'a yönelik yaklaşımlarda değişim ve dönüşümler olmuştur.⁷

Abduh ve talebelerinin Kur'ân'ın hidayet yönünü önceleyen, Müslüman fert ve toplumu ıslah amacı güttüğü için de içtimaî tefsir olarak tesmiye edilen yaklaşımları, bizim "mesaj odaklı tefsir" olarak ifade ettiğimiz yöntemle yakın vasıflara sahiptir. Günümüzde tefsir ilmi alanındaki çalışmalarda yeni bir metot olarak dile getirilmemiş ve derinlikli bir şekilde incelenmemiş olan "mesaj odaklı tefsir" yöntemi, son yıllarda ortaya konan birçok tefsirde az da olsa görülmeye başlayan ve hususi olarak incelenmeyi hak eden bir yöntemdir. Mısırlı fikir ve aksiyon adamı Şehid Seyyid Kutub'un (ö. 1966) *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, Tunuslu büyük fıkıhçı ve müfessir Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr'un (ö. 1973) *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Pakistanlı âlim Ebü'l-A'lâ el-Mevdûdî'nin (ö. 1979) *Tefhîmu'l-Kur'ân* ve Suriyeli âlim Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî'nin (ö. 2004) *Me'âricu't-Tefekkür* adlı tefsirleri, yer yer ayetlerin mesajları üzerinde durulan eserlerden bazılarıdır. Şimdi "mesaj odaklı tefsir" metodunun mahiyeti üzerinde durmamız yerinde olacaktır.

1. Mesaj Odaklı Tefsir Metodu

Nüzul sürecinin başından itibaren Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ve sahabenin, ayetlerin mesajlarına aşına olduklarını gösteren pek çok örnek mevcuttur. Nitekim onlar, ayetlerin mesajlarının daha iyi idrak edilmesi için çaba göstermişlerdir. Bu durum onların davranışlarına ve bazı ayetleri açıklarken sarf ettikleri sözlere yansımıştır. Örneğin Bakara Sûresi'ndeki "*Kitap ehlinin çoğu, hakikat kendilerine geldikten sonra bile, kıskançlıklarından ötürü sizi, imanınızdan sonra küfre döndürmeyi arzu ederler. Siz, Allah onlar hakkındaki emrini gerçekleştirinceye kadar affi seçin, hoşgörün. Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye yeter*"⁸ ayetiyle Âl-i İmran Sûresi'ndeki "*And olsun ki mallarınız ve canlarınız hususunda imtihan edileceksiniz. Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve Allah'a şirk koşanlardan üzücü sözler işiteceksiniz. Şayet sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız bilin ki bunlar azmi gerektiren işlerdendir*"⁹ ayetinde Ehl-i kitap mensuplarının ve şirk ehlinin, kendilerine karşı ağır ve kırıcı konuşmaları, incitici söz ve davranışlarda bulunmaları karşısında Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ve ashabına, sabırlı ve metanetli olmaları tavsiye edilmiştir. Medine döneminin ilk yıllarında Müslümanların,

⁶ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 311-313; İsmail Çalışkan, "Elmalılı Hamdi Yazır Muhammed Abduh'a Neden Kızdı?", *Bir Kur'ân Müfekkiri Elmalılı M. Hamdi Yazır*, ed. Yüksel Salman (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 557-562.

⁷ Çalışkan, "Elmalılı Hamdi Yazır Muhammed Abduh'a Neden Kızdı?", 555-557.

⁸ el-Bakara 2/109.

⁹ Âl-i İmran 3/186.

zorlarına gitse bile birçok üzücü ve kırıcı olayı alttan almaları ve sineye çekmelerine dair rivayetler,¹⁰ onların bu ayetlerin mesajlarını kavrayıp uyguladıklarına işaret etmektedir.¹¹

İbn Abbas'ın Bakara Sûresi 266. ayette¹² geçen, bağı bahçesi yanıp küle dönen yaşlı adam örneğini, insanların bu dünyadaki eylemlerinin durumuna yönelik bir temsil olarak yorumladığına,¹³ Nasr Sûresi'ndeki ifadeleri ise Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ecelinin yaklaşmasına yönelik işaret olarak gördüğüne dair rivayetler de onun, ayetlerin sadece zahiriyle yetinmeyip mesajlarına dikkat ettiğini göstermektedir.¹⁴

Burada Abese Sûresi 31. ayette geçen "أَبَى" kelimesine dair Zemahşerî'nin (ö. 538/1144), Hz. Ömer'den (ö. 23/644) aktardığı sözlere dair değerlendirmesine işaret etmek gerekmektedir. Hz. Ömer, Abese Sûresi'ndeki "Hiç şüphesiz biz yağmur yağdırdık. Sonra toprağı çatlattık da orada ekinler, üzüm bağları, sebzeler, zeytin ve hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırar (ebb) yetiştirdik. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir"¹⁵ ayetini okumuş ve "Hepsini anladık ama 'ebb'den kasıt ne ki acaba?" diye sormuş, sonra da kendi kendine hitaben şöyle demiştir: "Allah'a yemin olsun ki bunun üzerinde düşünmek tekellüftür (iş zora sürmektir); Ey Ömer! Ebb'in ne olduğunu bilmesen ne olacak!"¹⁶

Hz. Ömer'in "ebb" kelimesi hakkındaki bu ifadelerinin yanlış anlaşılma ihtimali olduğunu vurgulamak isteyen Zemahşerî, onun buradaki tavrının, Kur'ân'da geçen bazı kelimelerin anlamlarını araştırmaya karşı olduğu şekilde yorumlanmaması gerektiğine dikkat çekmektedir. Zemahşerî, ayetlerin akışından ve bağlamdan, "ebb" kelimesiyle toprakta yetişen bir bitkiye işaret edildiğinin zaten anlaşıldığını, buradaki ayetlerde insana bahşedilen nimetlerin hatırlatıldığını, o nimetleri lütfeden Allah'a şükür ve emirlerine imtisal etmenin gerekliliğinin vurgulandığı şeklindeki mesajın kendiliğinden anlaşıldığını ve önemli olanın da bu mesaj olduğunu ifade etmektedir.¹⁷ Bu da Hz. Ömer'in ayetin mesajına odaklandığı ve sadece bir kelimenin detayları konusunda tekellüfü terk ettiğini göstermektedir.

İlk müstakil tefsirlerin ortaya çıkmaya başladığı hicri ikinci asırdan itibaren Kur'ân'ın mesajlarından ziyade ayetlerin literal anlamlarına odaklanan çabalar öne çıkmıştır. Sonraki asırlarda ise farklı yaklaşım ve yöntemlerle yazılan birçok tefsir ortaya çıkmış, Kur'ân tefsirine duyulan ihtiyaç da hiçbir devirde sona ermemiştir.¹⁸ Daha sonra çeşitli etkenlerle yeni birçok ihtiyacın ortaya çıkması ve kültürel alandaki değişimler, yeni ortaya çıkan durumlara cevap verecek tarzda Kur'ân'ın yeni bir yöntemle tefsir edilmesini zaruri kılmıştır. Zira Kur'ân bir

¹⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr (by.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Tefsîr", 67.

¹¹ Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vili Âyi'l-Kur'ân* (by.: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 2/498-504, 7/454-457.

¹² "Sizden biriniz arzu eder mi ki, hurma ve üzüm ağaçlarıyla dolu, arasından sular akan ve kendisi için orada her çeşit meyveden (bir miktar) bulunan bir bahçesi olsun da, bakıma muhtaç çocukları varken kendisine ihtiyarlık gelip çatsın, bahçeye de içinde ateş bulunan bir kasırga isabet ederek yakıp kül etsin! İşte düşünüp anlayasınız diye Allah size ayetleri açıklar." *el-Bakara* 2/266.

¹³ Buhârî, "Tefsîr", 42.

¹⁴ Buhârî, "Tefsîr", 359, 360.

¹⁵ Abese 80/25-32.

¹⁶ Ebü'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf 'an Hakaiki't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekavîl fî Vücûhi't-Te'vîl* (Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1407 h.), 4/705

¹⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/705.

¹⁸ Mehmet Emin Maşalı, *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Gâî Yorum* (Ankara: Otto Yayınları, 2016), 26-27, 148.

umman olup onu keşfetmek adına bu zamana dek söylenenler, belki de ileride söylenecek olanların yanında az bile kalacaktır.¹⁹

Kur'ân'ın içerdiği mesajların en sarıh biçimde açığa çıkarılmasına dair takdire şayan çabalardan biri de son yıllarda gelişmeye başlayan "mesaj odaklı tefsir" yöntemidir. Ancak tefsir alanındaki eserlerde şu ana dek böyle bir isimlendirme kullanılmamakla beraber bu araştırmamızda üzerinde duracağımız *Besâiru'l-Kur'ân* adlı tefsir başta olmak üzere asrımızda yazılmış olan birçok tefsirde yer yer göze çarpan bu yöntem, bizi bu şekildeki yeni bir isimlendirmeye götürmüştür.²⁰ Tefsir külliyyatımızda, daha çok son iki asırdaki tefsirlerde öne çıkmış olan içtimaî tefsir, hidayet veya ıslah ekolü, makâsîdî veya gâî tefsir gibi yaklaşımlar, bizim "mesaj odaklı tefsir" olarak tabir ettiğimiz yöntemle yakın yaklaşım tarzları olmakla birlikte tam anlamıyla aynı yöntemler olduğunu söylenemez.²¹ Zira mesaj odaklı tefsir yöntemiyle Kur'ân'a yaklaşan müfessir, üzerinde durduğu ayetlerin günümüz insanı için ne gibi mesajlar içerdiği, fert veya toplumda ne gibi değişimler gerçekleştirmeye çalıştığı, ayetlerin sadece ne söylediği değil söylediklerinden hareketle hangi mesajları vermeye çalıştığı üzerinde durmakta, lügavi, fihri, kelâmî vb. tartışmalara girmeden, ihtilaflı konulara dalmadan, gayet sade ve anlaşılır bir üslupla Kur'ân'ın mesajlarını dile getirmeye gayret etmektedir. Mesaj odaklı tefsir yönteminde, önceki tefsirlerdeki bilgilerden istifade edilerek ayetlerdeki lafzi manaların Arapçaya uygun bir şekilde tespiti akabinde, o ayetlerin içerdiği mesajlar ortaya çıkarılmaya, onlar aracılığıyla fert ve toplumda inşa edilmeye çalışılan düşünsel tavır veya Kur'ân eksenli dünya görüşü, Kur'ân merkezli bakış açısı sunulmaya gayret edilir. Nitekim Kur'ân, muhatabı olan müminleri eğitmek, onların zihin ve kalplerinde, vahiy merkezli düşünme ve hissetme istidadını geliştirmek gibi temel bazı amaçlara sahiptir. Fert ve toplumda inşa edilmeye çalışılan bu duruş ve tavır, en güzel ifadesiyle "Kur'ân ahlâkî"dır. Ayetlerde zikredilen, "karanlıklardan aydınlığa çıkarmak",²² "hayat veren mesajlara çağırarak",²³ "en doğru, en ideal olana iletmek",²⁴ "dosdoğru yola ulaştırmak",²⁵ "selamet yollarına ve esenliğe kavuşturmak"²⁶ gibi ifadeler de Kur'ân'ın bu amacına işaret etmektedir. Ayetler hakkındaki bazı ilmî ve akademik tafsilatı bir tarafa bırakarak, onlardan çıkarılması gereken derslere ve ibretlere odaklanan, fert ve toplumda Kur'ân ahlâkını tesis etmeyi, vahiy eksenli düşünüp hareket eden bireyler yetiştirmeyi merkeze alan mesaj odaklı tefsir yöntemi, Kur'ân'ın külli amaçlarını tespit etmeyi ve tefsirde bu külli amaçları merkeze almayı önceleyen makâsîdî veya gâî tefsirden farklılık arz etmektedir.²⁷ Mesaj odaklı tefsir, her seviyeden Kur'ân muhataplarına ağır gelebilecek soyut ilmî mevzulardan ari, doğrudan ayetlerden istinbat edilen derslere ve ibretlere odaklanan, özellikle güncel hayattan canlı

¹⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 319.

²⁰ Tespit edebildiğimiz kadarıyla "mesaj odaklı tefsir" tabiri, ilk defa bizim tarafımızdan dile getirilmiş ve özel olarak üzerinde durulmuş bir tabirdir.

²¹ Bu yaklaşımlar hakkında geniş bilgi için bakınız: M. Hüseyin ez-Zehebî, *et-Tefsir ve'l-Müfessirûn* (Kahire: Mektebetü Vehbe, 1976), 2/401; Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 311; Maşalı, *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Gâî Yorum*, 13, 105.

²² İbrahim 14/1; el-Hadid 57/9; et-Talak 65/11.

²³ el-Enfâl 8/24.

²⁴ el-İsrâ 17/9.

²⁵ el-Mâide 5/16; el-En'âm 6/39; el-Hac 22/54; el-Müminûn 23/73; eş-Şûrâ 42/52.

²⁶ el-Mâide 5/16; Yunus 10/25.

²⁷ Ali Muhammed Esad, "İslam Geleneğinde Makâsîd Düşüncesi ve Makâsîd Merkezli Tefsir", *Makâsîdî Tefsir*, ed. Mustafa Çağrıncı (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018), 199-201; Mehmet Emin Maşalı, "Yakın Dönem Tefsir Geleneğinde Makâsîd Merkezli Yaklaşım", *Makâsîdî Tefsir*, ed. Mustafa Çağrıncı (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018), 261-262.

örnekler üzerine kurulu bir yapıya sahiptir. Bu tefsirlerde ayetlerdeki cümleler ve kelimeler hakkında detaylı lügavî bilgiler vermekten, tarihsel, kelâmî veya felsefî mevzulara dalmaktan, tartışmalı fihhi konuları irdelemekten uzak durulur.

En çok tilavet edilen kitap olmasına rağmen mesajları en az idrak edilen kitabın Kur'ân olduğu söylenebilir.²⁸ Müslüman toplumlar onu daha çok ibadet niyetiyle okumakta, Allah'ın son kelâmını orijinal metninden okumaya önem vermekte, ancak mesajlarını anlama konusunda aynı hassasiyeti göstermemektedirler. Müslümanların onun hayata dair mesajlarından haberdar olma oranları yok denecek kadar azdır. Hâlbuki Kur'ân, Müslüman toplumların en mukaddes dayanağı olup her zaman için saygı duyulan bir kitap olma hüviyetini devam ettirmektedir.²⁹ Fakat onun mesajları, ancak açık ve anlaşılabilir bir şekilde insanlara takdim edildiğinde gerçek tesirini gösterebilir ve istenen değişimleri gerçekleştirebilir. O, anlaşılmasını ve kendisinden öğüt alınmasını isteyen bir kitaptır.³⁰ Onun hedeflenen değişim ve dönüşümleri gerçekleştirmesi, mesajlarının müminlerce iyi anlaşılmasına, benimsenmesine ve hayata yansıtılmasına bağlıdır. Mümin toplum, ilhamını ondan aldığı oranda Kur'ân ahlâkıyla yoğrulma imkânını elde edecektir.³¹ İşte mesaj odaklı tefsir yöntemi de bu amaçlarla bazı ilim adamlarında tercih edilen bir yöntemdir.

Müslüman toplumun Kur'ân mesajlarını bilme konusundaki noksanlığını fark eden bazı ilim adamları, bu noksanlığı gidermeye ve onun mesajlarını günümüz insanının rahatça anlayacağı bir üslup ile ortaya koymaya çalışmış ve bu mihverde tefsirler telif etmeye başlamışlardır. Tefsir alanındaki bu yeni yaklaşımın izlerine, Muhammed Abduh, Reşid Rıza, Merâğî, İbn Âşûr, Seyyid Kutub, Mevdûdî, Said Havva, Habenneke ve Sâbûnî gibi ilim adamlarının yorumlarında ve son zamanlarda telif edilen birçok tefsirde rastlamak mümkündür. Özellikle bu yönüyle öne çıkan ve baştan sona mesaj odaklı tefsir anlayışıyla yazılmış olması yönüyle diğerlerinden ayrılan bir eser de Konyalı Ali Küçük'ün "*Besâiru'l-Kur'ân*" adlı tefsiridir.

2. Ali Küçük ve *Besâiru'l-Kur'ân* Tefsiri³²

Ali Küçük, 1953 yılında Konya'nın Çumra İlçesi'nin Apa Köyü'nde doğmuştur. İmam-Hatip Lisesi'ni 1972 yılında tamamlamış, Çumra Merkez Kur'ân Kursu'nda 3 yıl görev yapmıştır. Daha sonra Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Bölümü ve İlahiyat Fakültesi eğitimini tamamlamıştır. 6 yıl Avrupa'da din görevlisi olarak çalışmış, akabinde Konya'ya dönerek pek çok sivil kuruluş çatısı altında çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ribat, İlk Adım ve Vahdet gibi dergi ve gazetelerde yazıları yayınlanmış olan Ali Küçük, Arapça, Almanca ve

²⁸ Maşallah Turan, *Kur'ân-ı Kerîm'in Hidayet Mesajı* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2016), 21-22.

²⁹ Mustafa Tekin, "Kur'ân'ın "Hayat"laşmasında Özel Gün ve Gecelerin İmkânı", *Diyanet İlmî Dergi Kur'ân Özel Sayısı*, (2012), 781.

³⁰ en-Nisa 4/82; es-Sâd 38/29; Muhammed 47/24; el-Kamer 54/17, 22, 32, 40.

³¹ Yusuf el-Karadâvî, *Kur'ân'ı Anlamada Yöntem*, çev. M. Nurullah Aktaş (İstanbul: Nida Yayınları, 2015), 203-218; Fethi Ahmet Polat, "Evrensel Mesajlara Taşıyıcılık Yapan Tarihsel Bir Form Olarak Kur'ân Dili", *Marife Dergisi*, 9/1 (2009), 52-53.

³² *Besâiru'l-Kur'ân*'ın dayandığı temel prensipleri tahlil ettiğimiz bir çalışmamız için bakınız: Ahmet Akbaş, "21. Yüzyılda Yazılan Türkçe Tefsirlerden Ali Küçük'ün *Besâiru'l-Kur'ân*'ının Dayandığı Temel Prensiplerin Tahlili", *Din Bilimleri Klasik Sorunlar-Güncel Tartışmalar*, ed. M. Fatih Kılıç vd. (Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2018), 79-90.

Fransızca dillerini öğrenmiştir. Kendisine 2017 yılı Şubat ayında kanser teşhisi konmuş, 5 Kasım 2017 tarihinde Konya’da vefat etmiştir.³³

Lise yıllarından başlayarak Arapça ve Türkçe kaynaklardan ayet ve hadisleri anlama gayreti göstermiş olan Ali Küçük, her şeyden önce Kur’ân’ı bir kulluk kitabı ve hayat rehberi olarak görmüş, ona bu bakış açısıyla yaklaşmaya çaba sarf etmiştir. İlahiyat Fakültesi’nde aldığı eğitimle akademik derinliğini arttıran Ali Küçük, önceleri bir tefsir yazma niyetinde olmamış, sadece Arapça ve Türkçe kaynaklardan istifade ederek anlamaya çalıştığı ayetleri, önce kendi yaşamaya, sonra da çevresindeki Müslümanlara ulaştırmaya gayret etmiştir. Çevresindeki herkesi daima Kur’ân ve hadis okumaya ve anlamaya teşvik etmiştir.³⁴

Her zaman Kur’ân’ın mesajlarını insanlara ulaştırma aşkıyla hareket eden Ali Küçük, birçok ders halkası oluşturmuş, bunlara devam edenlerin yoğun talepleri üzerine, yapmış olduğu tefsir derslerinin ses kaydını tutmuştur. Kasetlere kaydedilen tefsir dersleri, Türkiye çapında birçok Müslümanın istifadesine sunulmuş, radyo kanallarında yayınlanmıştır. Sohbet tarzındaki tefsir dersleri birçok insanı etkilemiş, onun arzuladığı şekilde Kur’ân mesajlarının topluma ulaştırılması ve insanların hayatında Kur’ân merkezli bazı değişimlerin gerçekleşmesi yolunda birçok güzel neticeye vesile olmuştur. Daha sonra çevresindeki birçok kişinin, bu sohbetlerin bir tefsir kitabına dönüştürülmesi ve okuyarak istifade etmeyi arzu edenlere de ulaştırılması yönündeki yoğun teklifleri üzerine Ali Küçük, “*Besâiru’l-Kur’ân*” tefsirini telif etme işine başlamıştır. Olgunlaşmış en son şeklinin ses kayıtları yapılan tefsir sohbetleri, bilgisayar ortamında yazıya geçirilmiş, basit bazı düzeltmeler akabinde 17 ciltten oluşan bir tefsir takımı olarak yayımlanmıştır.³⁵

Ali Küçük’ün, *Besâiru’l-Kur’ân* tefsirini yayınlamasına neden olan esas etkenler, insanlığın yegâne kurtuluşunun vahiyle olacağına dair kesin inancı, Konya’da ve diğer birçok şehirde yaptığı derslerde Müslüman toplumun vahyin mesajından uzaklaşmış olduğunu tespit etmesi ve kendilerine vahyin mesajını ulaştırdığı birçok kişinin, “Kur’ân’ı ve Kur’ân hakkında yazılmış eserleri anlayamıyoruz” şeklindeki serzenişlerini çokça duymasıdır. Tüm bu gözlem ve tecrübelerin ürünü olarak, farklı bilgi ve kültür seviyelerinden her insanın kolayca anlayabileceği bir tefsir ortaya koymuştur. En’âm Sûresi’ndeki “*Rabbimizden size gerçekleri gösteren deliller (besâir) geldi. Artık kim gözünü açar hakkı idrak ederse kendi yararına, kim de körlük ederse kendi zararınadır. Ben başınızda bekçi değilim*”³⁶ ayeti, tefsir sohbetlerinde de hep öne çıkardığı temel hedeflere işaret ettiğinden, telif ettiği eserin adı için de ilham kaynağı olmuş ve eserine “*Besâiru’l-Kur’ân*” adını vermiştir.³⁷

İlk baskısı 2003, beşincisi ise 2016 yılında Konya’da Adım Matbaacılık ve Ofset tarafından yapılan, 2019’da ise gözden geçirilip yeniden düzenlenen ve 12 cilt olarak Beka Yayınları tarafından okurların istifadesine sunulan *Besâiru’l-Kur’ân* tefsirinin jenerik sayfasında Ali Küçük’ün kullanmış olduğu şu ifade, onun bu eserden maddi bir çıkar beklenmediğini açıkça göstermektedir: “*Neşrettiğimiz tüm yayınlarımızı kapsamak üzere bu*

³³ <http://www.alikucukhoca.com/hakkında> (Erişim 26.03.2018); <http://www.dinihaberler.com/diyanet-haber/tefsiri-ile-gonulleri-oksayan-ali-kucuk-hoca-vefat-etti-h127146.html> (Erişim 26.03.2018); <http://www.yenimeram.com.tr/ali-kucuk-hoca-vefat-etti-270462.html> (Erişim 26.03.2018)

³⁴ Ali Küçük, *Besâiru’l-Kur’ân* (Konya: Adım Matbaacılık ve Ofset, 2016), 3-4.

³⁵ Küçük, *Besâiru’l-Kur’ân*, 3-4.

³⁶ el-En’âm 6/104.

³⁷ <http://www.alikucukhoca.com/hakkında> (Erişim 26.03.2018).

eserimizin de hiçbir yayın hakkı mahfuz değildir. Dileyen kişi ve kuruluşlar, ücretsiz dağıtmak şartıyla, tamamen veya kısmen bastırıp çoğaltabilirler.”³⁸

Ali Küçük'ün, *Besâiru'l-Kur'ân* tefsirinin oluşum hikâyesine ve tanıtıcı bazı bilgilere yer verdiği önsözdeki ifadelerden bazı kesitleri burada zikretmemiz, onu ve eseri daha iyi tanımamıza yardımcı olacaktır:

“İmam-Hatip yıllarında direkt ve endirekt Kur'ân'ı anlatan Arapça ve Türkçe kitaplara yöneldim. Kulluk kitabımızı ve onun pratiği olan Resûlullah efendimizin sünnetini tanımadan Allah'ın istediği kulluğu yaşayabilmemin imkânsızlığına olan kesin inancım, beni yoğun bir şekilde vahye yönlendirdi. Kur'ân'la alâkalı bir altyapımın oluşması için önce çeşitli meallerden sayısını şu anda hatırlayamayacağım kadar hatim indirdim. Her hatmimde Besâir olan kitabımız bana derin ufuklar ve bakış açıları kazandırdı. Bu arada Kur'ân'la beraber başta Kütüb-i Sitte olmak üzere hadis kitaplarını okudum. Sünnetin, Kur'ân'ın ikinci derecede müfessiri ve beyân edicisi olduğuna inancım, beni yoğun bir şekilde sünnetle meşguliyete yönlendirdi. Sünnetle beraberliğim Kur'ân'ı daha güzel anlamama yardımcı oldu. Daha sonra Arapça Türkçe bugüne kadar yazılmış tefsir kitaplarını okumaya çalıştım. Bende, kitabımızla alâkalı bir alt yapının böylece oluştuğunu hisseder etmez, hemen çevremden gruplar kurup anlatmaya başladım. Öğrendiğim bölümleri ders gruplarıma anlatmaya başladıktan sonra kitabımıza vukûfiyetim daha da derinleşmeye başladı. Anlatarak daha güzel öğrenme imkânına ulaşmayı bizzat tecrübe ettim. Bunun için her yıl anlattığım grupları artırdım. Kitabımızı bölümlere ayırarak 40-45 civarındaki gruplarıma anlatmayı yoğunlaştırdım. Bu arada ders gruplarından bazı arkadaşlar bu dersleri kasetlere alarak daha geniş kitlelere ulaştırmayı denediler. İlk planda 40 kadar kaset piyasaya yayıldı. Dinleyenlerden memnuniyet beyanları gelmeye başlayınca, bir 40 kaset daha yapıldı. Daha sonra baştan sona Bakara Sûresi çıktı. Bu kasetler pek çok Müslüman'ın evine girdi, birçok radyo bu kasetleri yayınladı. Allah'ın yardımıyla pek çok Müslüman Kur'ân ve sünnete yöneldi. Okuyanlar, araştırmaya yönelenler çoğaldı.”

“Daha sonra pek çok Müslüman'dan bu derslerin kitap haline getirilmesi ve bilhassa ders yapan Müslümanların istifadesine sunulması konusunda yoğun talepler geldi. Hatta bizzat ya da telefonla bana ulaşan birçok kardeşimiz çevrelerine Kur'ân anlatmaya başladıklarını, bu kasetleri yazıya aktarıp istifade etmek için uğraştıklarını, kasetlere alınan bu sohbetlerin yazıya dökülmesinin kendileri için çok yardımcı olacağını söylediler. Bunu ciddi ciddi düşündüm. Zaman zaman vahiy öğrenip onunla kendilerini diriltip, etraflarının dirilişini de kendilerine dert edinmiş samimi Müslümanlara teşvik olsun diye çalışma notlarımdan fotokopiler gönderdim. Ama çok uzaktaki Müslümanların bu bilgilerin kitap haline dönüşmesi talebi ısrarla devam etti. Oturup bir kenarda donuk bir kitap yazmayı sevmediğim için kitabın bu derslerden oluşmasını uygun gördüm. Çünkü erkeğiyle-kadınıyla, genciyle-yaşlısıyla, talebesiyle-esnafıyla her sınıf insanın arasında, onların hayatlarına indirgeyerek, örnekleyerek oluşacak bir kitabın daha güncel, daha canlı ve kalıcı olabileceğini düşündüm.”³⁹

Bu sözleri akabinde Ali Küçük, gelen talepleri haklı bularak sohbet tarzında yapmış olduğu tefsir derslerini sürekli cebinde taşıdığı kasetlere kaydettiğini, daha sonra bir grup

³⁸ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, jenerik sayfası.

³⁹ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 3-4.

gönüllü öğrencinin bu kayıtları yazıya aktardığını, bazı ufak tashihlerin ardından kitaba dönüştürüldüğünü ifade etmekte ve “Sadece bir tek Müslüman’ın bile bu çalışmam vesilesiyle hidayete ulaşması, benim için dünya ve içindekilerin tamamına sahip olmaktan daha büyük mutluluk sebebi olacaktır” demektedir.⁴⁰ Devamında ise onun bakış açısını yansıtan şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Bizden önce bu kitabı anlamaya çalışmış, anladıklarını bizimle paylaşarak bizim dirilişimize sebep olmuş selefimizden Allah razı olsun. Bizler sadece onların kitaplarını okuyarak kitabımızı öğrenmeye, öğrendiklerimizle kendimizin ve çevremizin dirilişine vesile olmaya çalıştık. Her Müslüman’ın görevi budur. Her Müslüman vahyi okumak, öğrenmek, kendinin ve ulaşabildiği çevresinin dirilişine vesile olmakla mükelleftir. Ben sadece kitabımızla alâkalı söz söyleme yetkisine sahip olan selefimizin yazdığı kitaplar aracılığıyla, kitabımızın bana söylediklerini sesli düşünerek çevremdekilerle paylaşmaya çalıştım. Pek tabiidir ki bunlar benim kitabımın bana söyledikleridir. Bunlar benim kitabımdan anladıklarıdır. İnşallah sizler de okuyun, sizler de başvurun kitabınıza; sizin kitabınız da size benim anladıklarımdan çok daha mükemmel anlayışlar kazandıracaktır. Değilse yirmi yıldır Kur’ân anlatmaya çalıştığım hiçbir Müslüman’ı kendi anlayışına çağırmadım. Hiç kimseye, benim gibi düşünün, benim gibi anlayın, benim gibi yaşayın, beni örnek alın, beni takip edin, demedim. Ömrüm boyunca Allah’ın kullarını vahye çağırdım. Ben bu kitabı ve bu kitabın pratiği olan Resûlullah Efendimizin sünnetini okuyup öğrenmeye çalışıyorum. Gelin siz de mutlak doğru olan Allah kitabına ve yasal örneğimiz olan peygambere yönelin. Bizi ve bizim gibileri örnek alırsanız, bizde çakılır kalırsınız. Ancak bizim kadar Müslüman olabilir, bizi bir adım öteye geçemezsiniz, dedim.”⁴¹

Ali Küçük, ortaya çıkarmış olduğu tefsirin eksik ve kusurlardan hâli olmadığını belirtmekte, tespit edilen hataların kardeşlik hukuku çerçevesinde kendisine iletilmesini istemekte, eserin daha çok Arapça bilmeyen ve ilim ehli olmayan orta seviyedeki kimselere hitap ettiğini, derin ilmî tartışmalara ve ince lügavi meselelere girmediğini, daha çok “Rabbim burada bana ne dedi, Rabbim bu ayetinde benden ne istedi, ben bu bölümü nasıl anlayacağım, bununla hayatımı nasıl düzenleyeceğim” gibi endişelerle ayetlere odaklandığını ve sosyal hayattan birçok güncel örneğe yer verdiğini ifade etmektedir. Ayrıca yazı üslubu ile konuşma üslubu arasındaki farka dikkat çekmekte, çetrefilli ağır bir dil kullanmaktan kaçınıp herkesin rahatlıkla okuyup anlayabileceği bir dil kullandığını vurgulamakta, konuşma üslubundan kaynaklı olarak kitaptaki bazı ifadelerin okura garip gelebileceğini ve bu hususta kendisini hoş görüp affetmelerini rica etmektedir.⁴² Önsözün sonunda ise şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Yine elinizdeki bu kitap, takriben yirmi yıl içinde sadece bir grup içinde değil, yüzlerce grup içinde yapılan sohbetlerden oluştuğu için tekrarlar olabilecektir. Bir gruba anlattığım bir örneği, bir başka gruba tekrar anlatma gereği duymuşumdur. Bir grupla tanımaya çalıştığımız bir ayetin yorumuyla ilgili söylediklerimi bir başka grupla tanımaya çalıştığımız benzer başka bir ayetin yorumunda da söylemişimdir. Üstelik bu sohbetleri yaptığımız ilk yıllarda bunların bir kitaba dönüşeceği fikrimin de olmayışından ötürü, okuyucu için bu tür tekrarların sıkıcı olabileceği endişesini de taşıyorum. Bütün bu olumsuzlukların yanında bilhassa Kur’ân’ı çevrelerine anlatma gayreti içinde olan kardeşlerimizin istifade edebileceklerine inancım sonsuzdur.

⁴⁰ Küçük, *Besâiru'l-Kur’ân*, 4.

⁴¹ Küçük, *Besâiru'l-Kur’ân*, 4-5.

⁴² Küçük, *Besâiru'l-Kur’ân*, 4-5.

Müslümanların istifade etmeleri, başkalarına da duyurmaları, duadan eksik etmemeleri dileğiyle..."⁴³

3. Besâiru'l-Kur'ân'da Mesaj Odaklı Tefsir Örnekleri

Ali Küçük'ün önsözde açıkça ifade ettiği gibi, bu eseri telif ederken en dikkat ettiği noktalardan biri, gayet sade, açık ve anlaşılır bir tarzda ayetlerdeki mesajların açığa çıkarılması ve bu tefsiri okuyanların, verilen mesajları yaşam felsefesine ve ahlâka dönüştürmelerinin sağlanmasıdır. Zira Kur'ân'ın inşa etmeye çalıştığı ideal fert ve toplum ancak bu mesajlar vesilesiyle istenen kıvama ve ideal ahlâki seviyeye erişebileceklerdir. Bunun en güzel numunesi de Hz. Peygamber'dir (s.a.s.). O, Kur'ân'da hem insani hem İslami vasıflarıyla örnek olarak takdim edilmekte, muttasıf olduğu üstün ahlâki şöyle methedilmektedir: *"Zira sen, kesinlikle yüce bir ahlâka sahipsin."*⁴⁴

Bu sözlerle ahlâki methedilen Peygamber Efendimiz, ayrıca tüm müminler için en güzel örnek olarak gösterilmektedir: *"Andolsun ki Allah'ın Elçisi'nde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için en güzel örneklik vardır."*⁴⁵

Kur'ân'ın sunmuş olduğu mesajları, en güzel ahlâk kaideleri olarak hayatına yansıtmış olan Hz. Peygamber (s.a.s.) gibi model şahsiyetler oluşturmayı amaçlayan tefsirlerden biri olan *Besâiru'l-Kur'ân*'ın en önemli özelliği, ayetlerde geçen ifadelerden yola çıkarak asıl verilmek istenen mesajlara odaklanması, toplumda inşa edilmek istenen Kur'ânî duruş ve düşünüşü, gayet açık ve anlaşılabilir şekilde ortaya koymaya çalışmasıdır. Şimdi birkaç ayet örneğinde ve farklı bazı tefsirlerle karşılaştırma yaparak *Besâiru'l-Kur'ân*'ın bu yönünü ortaya koymaya çalışacağız.

Bakara Sûresi'ndeki bazı ayetlerde nüzul döneminde, Medine'deki Ehl-i kitap mensuplarının, kendi dinlerinin hak olduğunu iddia ederek ashâbı da kendi inançlarına davet ettikleri ve ancak bu şekilde doğru yola ereceklerini iddia etmeleri şu şekilde ifade edilmektedir:

*"Yahudiler ve Hıristiyanlar, Müslümanlara, Yahudi ya da Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız, dediler. De ki: Hayır! Biz, hanîf olan İbrahim'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi. Ey müminler, siz de deyin ki biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve esbâta (torunlarına) indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah'a teslim olduk... Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar. Ancak yüz çevirirlerse mutlaka derin bir ayrılık içine düşmüş olurlar. Onlara karşı Allah sana yeter. O işitendir, bilendir."*⁴⁶

Bu ayetler hakkında tefsirlerde genellikle, Ehl-i kitabın bu sözlerinin batıl bir çağrı olduğu, Hz. İbrahim'in inancının ise Yahudilik, Hıristiyanlık veya şirk olmadığı vurgulanmakta, bazı cümlelerin irabına değinilmekte ve özellikle "hanîf" ve "esbât" kelimelerinin ne manaya geldiği ve bu konudaki farklı görüşler üzerinde durulmaktadır.⁴⁷

⁴³ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 5-6.

⁴⁴ el-Kalem 68/4.

⁴⁵ el-Ahzâb 33/21.

⁴⁶ el-Bakara 2/135-137.

⁴⁷ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 3/101-116; Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Maverdî, *en-Nüketü ve'l-Uyûn* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 1/193-195; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/194-195; Ebü'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahman

Muasır tefsirlerimizde de mezkûr ayetler aynı meyanda tefsir edilmekte, Hz. İbrahim'in Ehl-i kitabın inançlarını veya putperestliği destekleyen bir inanca sahip olmadığı, onun inancının tevhid esasına dayandığı ve yolunu sürdüren gerçek halefinin Hz. Peygamber (s.a.s.) ve tabileri olduğu vurgulanmaktadır.⁴⁸ Zaman zaman ayetlerin mesajlarına işaret etmesiyle bilinen Seyyid Kutub da bu ayetler hakkında şu tefsiri yapmaktadır:

"Yani de ki 'Gelin siz de biz de Hz. İbrahim'in dinine dönelim. Ortak atamız, İslâm dininin kaynağı, bizzat Rabbi tarafından 'O müşriklerden değildi' diye hakkında garanti verilen Hz. İbrahim'in dinine! Oysa siz Allah'a şirk koşuyorsunuz.' Kur'ân-ı Kerîm, bunun arkasından, Müslümanları büyük din birliğini, yani peygamberlerin atası Hz. İbrahim döneminden Hz. İsa'ya ve Hz. İsa'dan İslâm'ın son mesajına kadar bütün peygamberlerin şariatlarının birliğini ilan etmeye ve Kitap Ehlini bu ortak dine davet etmeye çağırıyor..." "Bütün peygamberler ve bütün peygamber mesajları arasındaki bu birlik, İslâm düşünce sisteminin temelini oluşturur. İslâm ümmetini, yeryüzünde Allah'ın dinine dayalı inanç mirasının varisi kılan, fertlerini bu kökle birbirlerine sınıksız bağlı birer hidayet ve aydınlık yolun yolcusu yapan, İslâm düzenini bütün insanların kanatları altında taassupsuz ve baskısız biçimde yaşayabilecekleri milletlerarası bir sosyal düzen düzeyine çıkaran, İslâm toplumunu sevgi ve barış içinde herkese açık bir toplum haline getiren temel faktör budur. Bundan dolayı az önce okuduğumuz ayetlerin devamında bir büyük gerçek vurgulanıyor ve bu inanç sisteminin bağlıları olan Müslümanlara bu gerçeğe sınıksız sarılmaları öneriliyor. Sözü ettiğimiz gerçek; bu inanç sisteminin dosdoğru yol olduğu, ona uyanın doğru yolu bulacağı, ondan yüz çeviren toplumun asla istikrarlı bir hayata kavuşamayacağı, bu yüzden böyle toplumların sürekli bunalımda olan çeşitli grupları arasında bitmez-tükenmez çatışmaların hüküm süreceği realitesidir."

"Eğer onlar sizin inandıklarınızın aynısına inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar. Eğer bu inanca arka dönerlerse mutlaka çatışmaya ve çıkmaza düşerler."

"Yüce Allah'ın bu sözü, bu açık tanıklığı, müminin kalbine taşıdığı inançtan ötürü ona iftihar duygusu kazandırır. Sebebine gelince; doğru yolda olan yalnız kendisidir. Onun inandığına inanmayan kimse, gerçekle kavgalı ve hidayete düşmandır. Hidayet yoksunlarının, imansızların sosyal çalkantıları, hileleri, tuzakları, saldırı girişimleri ve düşmanlıkları mümine zarar dokunduramaz. Çünkü yüce Allah bunlar karşısında onu koruyacaktır. Allah'ın koruyuculuğu ona yeter de artar bile: "Onlara karşı Allah sana yetecektir. O işitendir ve bilendir." "Müslüman'a düşen tek görev, girdiği yolda sebatla ilerlemek, doğrudan doğruya Rabbinden gelen gerçekle ve dostları yeryüzünde tanınsın diye bizzat Yüce Allah tarafından dostlarının yüzüne basılan damga ile iftihar etmektir."⁴⁹

Görüldüğü gibi Seyyid Kutub dahi ayetler hakkında sadece bu açıklamaları yapmış, ayetlerin vermek istediği mesajlar üzerinde çok fazla durmamış, meseleyi yeterince güncelleyememiştir. Ali Küçük tefsirindeki açıklamalar ise çok daha ayrıntılı olup günümüze

b. Ali b. Muhammed İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'l-Mesîr fi 'İlmi't-Tefsîr* (Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-'Arabî, 1422 h.), 1/115-116.

⁴⁸ Ebü'l-A'lâ el-Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, çev. Muhammed Han Kayani-Yusuf Karaca vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996), 1/118-119; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefsîr* (Kahire: Dâru's-Sâbûnî, 1997), 1/887-88; Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Mümin* (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1418 h.), 1/322-325; Hayrettin Karaman vd. *Kur'ân Yolu* (Ankara: DİB Yayınları, 2014), 1/218-222.

⁴⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru's-Şürûk, 1412 h.), 1/117-118.

yönelik açık mesajlar içermektedir. Örneğin Ehl-i kitap mensuplarının, Müslümanlara hitaben “Yahudi ya da Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız” şeklindeki çağrısını, çok daha geniş bir perspektiften ele almış ve bu çağrının hem tarihteki hem de günümüzdeki yansımalarına örnekler vermiştir:

“Bin dört yüz sene önce Medine’deki Yahudi ve Hıristiyanlar diyordu ki ‘Yahudi ve Hıristiyan olursanız kurtulursunuz.’ Bugünkü Yahudi ve Hıristiyanlar da diyorlar ki ‘Yahudi ve Hıristiyan olursanız kurtulursunuz.’ Günümüzde Yahudi ve Hıristiyanlık dünyası diyor ki: ‘Bakın, işte sizin ekonominiz bozuktur, ticaretiniz bozuk, eğitiminiz iflas etmiş durumda, siyasal yapınız bozuk, aile düzeniniz bozuk. Her şeyiniz tefessüh etmiş durumdadır. Tabi önce kendileri bir bozdular hainler, kendi düzenlerini önce bir bozdular, sonra bizimkini de bozdular, bizi böyle bir boşlukta bıraktılar, sonra da diyorlar ki ‘Bu durumdan kurtulmak için Yahudi ve Hıristiyan olmak zorundasınız, başka çareniz yoktur’ diyorlar. ‘Ya Yahudi olacaksınız yahut ta Hıristiyan olacaksınız, başka çareniz yoktur’ diyorlar. ‘Eğer Yahudi veya Hıristiyan olursanız tüm bu bozuk düzen hayatınız düzelecek’ diyorlar.”

“Önce kendileri bir bozdular yani kendileri önce İslam’dan uzaklaştılar, Yahudi ve Hıristiyan oldular. Sonra bize yöneldiler, bizi de bozdular, bizi de İslam’dan uzaklaştırdılar. Bizi de aynen kendileri gibi yaptılar hainler. Hemen hemen her şeyimizi bozdular, her şeyimizi felç ettiler. Yani önce bizi sap gibi ortada bıraktılar ve sonra da şimdi diyorlar ki: ‘Bakın her şeyiniz bozuldu, hukukunuz, aile düzeniniz, eğitiminiz, sanayiniz her şeyiniz iflas etti. Şu anda çıkmazdasınız. Başka çareniz yok bu durumdan kurtulabilmek için Yahudi veya Hıristiyan olmak zorundasınız. Bizim gibi olmak zorundasınız.”

“Aslında alçaklar bizi olduğumuzdan çok fazla bozuk gösteriyorlar. Kendilerinin işleri yolunda da bizler çok kötü durumdaymışız gibi gösteriyorlar. Mübalağa yapıyorlar. Hâlbuki İslam dünyası onlar kadar bozulmadı elhamdülillah. Onların hayatı bizden çok daha bozuk aslında... Tüm hayatları bozuk, aile hayatları kalmamış, sosyal hayatları bozuk, insani ilişkileri bozuk, ahlâkları bozuk her şeyleri bozuk. Kokuşmayan bir tek şeyleri kalmamış, ama şimdi tam yol ayırımına geldiğimiz bir dönemde kendileri gibi bizi de bozup da sap gibi ortada bıraktıkları bir dönemde diyorlar ki: Eğer Yahudi veya Hıristiyan olursanız her şeyiniz düzelecek, başka da çareniz yoktur, diyorlar. Ortak pazara gireceksiniz, başka çareniz yoktur. AET’e üye olacaksınız, İMF’nin denetimine gireceksiniz, gümrük birliğine gireceksiniz, her şeyinizi değiştireceksiniz, her şeyinizle bize teslim olacaksınız başka çareniz yoktur, diyorlar.”

“E, bunu denedik biz! Bu dediğinizi yıllardır denedik biz. Yıllardır her şeyimizi değiştirdik bunlar hatırına. yazımızı değiştirdik, hukukumuzu değiştirdik, cumamızı, tatilimizi değiştirdik, tarihimizi, kültürümüzü değiştirdik, adetlerimizi, kılık kıyafetimizi değiştirdik, kanunlarımızı değiştirdik, her şeyimizi değiştirdik bunlar hatırına. Ama bakıyoruz ki düzelmek, iyiye gitmek şöyle dursun battıkça battık, gömüldükçe gömüldük.”⁵⁰

Besâiru’l-Kur’ân müellifinin “Yahudi ya da Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız, dediler” ayeti hakkındaki bu mesaj odaklı güncel yorumları onu diğer tefsirlerimizden farklı

⁵⁰ Küçük, Besâiru’l-Kur’ân, 2/58.

kılmaktadır. Ayetin devamında geçen “De ki: Hayır! Biz, hanîf olan İbrahim’in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi”⁵¹ ifadesi hakkındaki açıklamaları ise şöyledir:

“Öyleyse, şimdi de sıra bizdedir. Artık söz söyleme sırası bize gelmiştir. Ümmet aklını başına aldı elhamdülillah. Biz de onlara diyeceğiz ki yok, yok, yok! Artık sizi dinlemeyeceğiz. Artık sizin dediklerinize kulak vermeyeceğiz. Artık sizin akıntıınıza, sizin kiblenize gitmeyeceğiz. Sizi kible edinmeyeceğiz. Sizin yürüngenize girip sizin gittiğiniz yere gitmeyeceğiz. Sizi dinleyip sizin gibi pisliğe batmayacağız. Hayır hayır! Hayır, biz hak yol üzere bulunan İbrahim’in dinindeyiz. O hiçbir zaman müşriklerden olmadı.”

“Bizler tek olan Allah’a inanan İbrahim’in dinine, fitrat dinine, dosdoğru dinine tabi oluyoruz ki o İbrahim, sizler gibi müşriklerden de değildir, diyeceğiz. Peki, niye böyle dememizi istedi Rabbimiz? Yani neden bizler Muhammed (s.a.s.)’in getirdiği İslam dini üzere olacağız denmedi de ‘İbrahim’in dini, İbrahim’in milleti üzerineyiz’ dendi? Neden onlara böyle dememizi istedi Rabbimiz? Bunun sebebi şudur (Allahu a’lem): Çünkü Yahudiler de Hıristiyanlar da Hz. İbrahim’i biliyorlar ve onlar da Hz. İbrahim’i seviyorlar, inandıklarını iddia ediyorlar ya, onun için böyle ortak bir paydada birleşme teklifi için böyle dememiz isteniyor. Onlara cevap verirken bile onları hakka davet etmemizi istiyor Rabbimiz. Onlara acımamızı, merhamet etmemizi istiyor. Bizim onlar gibi yapmamızı, onlara benzememizi istemiyor Rabbimiz. Yani biz onların bize yaptığı gibi onlara hava atmamalıyız. Onların yaptığını yapmamalıyız. Zira Müslüman, birilerine rağmen, birilerine binaen tavır belirlemez. Onlar bize böyle yaptı, o halde biz de onlara bunu yapalım mantığı yanlıştır. Evet, biz onlara bunu derken onların bize yaptığı gibi onların hayatını bozmak, onları sap gibi ortada bırakmak için değil ya da onlara, biz doğru yoldayız, diyerek hava atmak için değil, gerçekten onları hayra, hakka davet etmek için diyeceğiz. Onlarla ortak bir payda bulabilmek için böyle diyeceğiz. Hani Âl-i İmran’da da aynı teklifi görüyoruz: De ki: Ey kitap ehli! Gelin hep beraber aramızda ortak bir kelimedede bir araya gelelim. O da Allah’a kulluk etmek, O’na hiçbir şeyi ortak koşmamak, Allah’ı bırakıp birbirimizi Rab olarak benimsememektir. Eğer yüz çevirirlerse, bizim Müslüman olduğumuza şahit olun, deyin.”⁵²

“Gelin, ey Yahudi ve Hıristiyanlar, Allah’tan başka ilah kabul etmeyerek asgari bir müşterekte birleşelim, deniyordu. Burada da aynısını görüyoruz. Gelin ey Yahudiler! Ey Hıristiyanlar! İbrahim’in milletinde, İbrahim’in dininde birleşelim. Zira İbrahim sizin de bizim de kabul ettiğimiz bir peygamberdir. İsrailoğullarının da İsmailoğullarının da atasıdır İbrahim. Sizin de bizim de atamız olan Hz. İbrahim’in dininde, Hz. İbrahim’in milletinde birleşelim. Çünkü İbrahim (a.s.)’in kimliğini Rabbimiz şöyle anlatıyordu: İbrahim (a.s.), ne Yahudi ne de Hıristiyan’dı, lakin o hanif ve Müslüman’dı.”⁵³

“Şu anda bir teklifte bulunalım Müslümanlara. Ülkenin geleceği konusunda söz sahibi olan, düşünen, bu konuda kafa yoran herkese. Allah’ın kitabını bir kenara bırakıp, peygamberin sünnetini bir kenara bırakıp, şu veya bu vadede çözüm arayanlara, yazarlara, çizerlere, düşünülere, idarecilere, yöneticilere tüm ülke insanına diyelim ki: Gelin, tüm ey insanlar; insanlığın çözüm aradığı şu ortamda, çare aradığı, huzur ve sükûn aradığı, güven aradığı şu ortamda unuttuğunuz, nazar-ı itibara almadığınız bir

⁵¹ el-Bakara 2/135.

⁵² Âl-i İmran 3/64.

⁵³ Âl-i İmran 3/67.

gerçeği söyleyelim. Hidayet Allah'ın hidayetidir, yol Allah'ın yoludur, çözüm Allah'ın çözümüdür, çözüm İslam'dır. Gelin; yıllar yılı başka yerlerde çözüm aradık bulamadık, gelin; bir de Allah'a müracaat edelim. Şu ana kadar hep O'ndan başkalarına gittik, O'ndan başkalarına müracaat ettik, hep başkalarının kapısını çaldık. Şimdi de Allah'ın istediği bir hayata talip olalım, Allah bizi sahil-i selamete çıkaracaktır. Gelin şöyle diyelim: Biz Allah'a, Allah'tan bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve torunlarına indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlere, peygamberlere Rablerinden verilenlere iman ettik. Biz onlar arasında herhangi bir ayırım yapmayız ve biz Allah'a teslim olmuşuz.”⁵⁴

Bu açıklamaların akabinde bütün peygamberlerin kardeş oldukları, aynı vahiy pınarından beslendikleri ve aynı hakikati insanlara ilettiklerini vurgulayan Ali Küçük, “Eğer onlar da sizin inandığımız gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar; ama yüz çevirirlerse mutlaka derin bir ayrılık içine düşmüş olurlar. Onlara karşı Allah sana yeter. O her şeyi işitendir, her şeyi bilendir”⁵⁵ ayeti hakkında da başka tefsirlerde olmayan şu özgün yorumları yapmaktadır:

“Onlar bize diyorlar ki gelin Yahudi ve Hristiyan olun kurtulun. Biz de onlara diyeceğiz ki hayır, öyle değil, sizler eğer Müslüman olursanız kurtulursunuz, başka çareniz yoktur. Ayet-i kerimenin ifade tarzından anlıyoruz ki Müslüman hiçbir zaman savunmada kalmaz. Dikkat ederseniz bugün Müslümanlar hep savunmada kalmaktadırlar. Hep savunmada ve suskunlukta kalmaktadırlar. Çoğunlukla Müslümanlarda hala bu kompleksi atamamak vardır. Yani adam Müslüman ama hala gâvurun karşısında kompleks içinde. Adam hem Müslüman hem de aşağılık duygusu içinde. Mesela gâvura sen cehennemliksin diyemiyor adam. Sen yanlış yoldasın diyemiyor. Hâlbuki gâvura sen yanlış yoldasın, bu halinle cehennemliksin, cehenneme gideceksin, demek ona en büyük merhamettir aynı zamanda. Yani ona yanlışını söyleyelim ki adam hiç olmazsa yanlışını anlasın ve cennete gitmenin yollarını arasın. Diyemiyor adam ona bunu. Hiçbir şeyine dokunmuyor. İşte gel, beraber yaşayalım, gül gibi geçinip gidelim, diyor adam, onun yanlışını gündeme getirmiyor. Tamam, o zaman cehenneme kadar yaşarsın beraber. Madem ona acıyorsun, aynı mahallede yaşıyorsun, aynı şehirde yaşıyorsun, aynı iş yerinde bulunuyorsun, aynı apartmanda oturuyorsun, hatta o gâvurun işinde, işyerinde çalışıyorsun, o zaman de ki adama, arkadaş sen yanlış yoldasın, bozuk yoldasın, bu halinle sen cehenneme gidiyorsun, sana acıdığım için söylüyorum, gel Müslüman ol da bu azaptan, cehenneme gidişten kendini kurtar, demelisin. Bu ona kötülük değil ki! Bu, onu üzme ve kırmak da değildir.”

“Aslında onun hayatını sorgulamamak ona kötülüktür. Onu bu gittiği yolda uyarmamak, ona acımamak, onun ateşe gidişine göz yummak, ona kötülüktür. Aynı zamanda onun hayatını sorgulamamak bize de kötülüktür. Çünkü o zaman Müslüman hep savunmada kalıyor demektir. Biz savunmada kaldığımız sürece hep kaybeden oluruz. Mesela soruluyor Müslümana: E, niye namaz kılıyorsun? E, kusura bakma işte, kılıyoruz. Niye örtünüyorsun? Kusura bakma, alışkanlık işte, ne yapalım. Niye oruç tutuyorsun? E, kusura bakma filan. Böyle böyle, sonunda da kusura bakma, ‘sen nasıl istersen öyle yapayım’ demek zorunda kalacaktır Müslüman. Sen nasıl istersen öyle yaşayayım, demek zorunda kalacaktır Müslüman. Karşısındaki gâvuru uyarmayan, kendi kimliğini net bir biçimde ortaya koyamayan Müslüman, sonunda susmaya ve

⁵⁴ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 2/58-61.

⁵⁵ el-Bakara 2/137.

savunmada kalmaya mahkûm olacaktır. Hâlbuki Müslüman tek başına da olsa hep hücumdadır, kesinlikle o savunmada olamaz. Olur mu bu? Bakın ilk gelen ayetlerde Allah buyurur ki: Sen onlara birazcık mühlet ver peygamberim.”⁵⁶

“Kim mühlet verir aslında? Güçlü kuvvetli olanlar mühlet verir, değil mi? Ama bakın, bu ayetler geldiği zaman peygamberimizin yanında üç beş Müslüman ya var ya yok. Zahiren hiçbir gücü kuvveti yokken, tek başınayken bile Allah’ın Resulü hep hücumdadır. Hiçbir zaman savunmada ve suskunlukta değildir. Öyleyse biz de insanları sürekli uyaracağız, bakın sizin bu hayatınız çıkmazdadır, gelin aklınızı başınıza alın da hayatınızı düzeltin, size acıdığım için bu uyarıda bulunuyorum, yarın bu gidişin sonu perişanlıktır, diyelim inşallah. Hasbelkader daru’l-harpte gâvurların işinde çalışıyor olsak bile kesinlikle savunmada ve suskunlukta olmayalım, onları açık ve net bir biçimde uyardıma devam edelim.”⁵⁷

Ali Küçük’ün bu özgün ve mesajlara odaklanmış olan açıklamaları, kısmen de olsa ayetlerin mesajlarına değinen müfessirlerden Muhammed Abduh, Reşid Rıza, Mustafa Merâğî veya Elmalılı Hamdi Yazır’ın tefsirlerinde dahi görülmeyen özgün yorumlardır.⁵⁸

Ali Küçük’ün, “Şayet yüz çevirirlerse, derin bir ayrılık içine düşmüş olurlar. Onlara karşı Allah sana yeter”⁵⁹ ayeti hakkındaki şu ifadeleri de iletilmek istenen mesajları açıkça göstermesi yönüyle güzel bir örnektir:

“Ayrırlırlarsa ayrılınsınlar. Ne olurlarsa olsunlar, ne kadar çok olurlarsa olsunlar, güçleri kuvvetleri medeniyetleri ne kadar olursa olsun, hiç fark etmez; onlara karşı sana Allah yetecektir. Yetmiş de! Bakıyoruz, Mekke’deki Allah’ın Resul’ünü ve Müslümanları bir düşünün. Kimleri vardı onlara yardım edecek? Kimleri vardı onları koruyacak? Ama bakıyoruz ki çok kısa bir süre sonra Medine’de devlet kurmuşlar, Bedir’de 313 kişiyle müşriklere galip gelmişler, üç beş yıl sonra on bin kişilik bir orduyla Mekke’yi fethetmişlerdir. Allah onlara yardım etmiş ve tüm düşmanlarına karşı Allah onlara yetmiştir.”

“Allah onlara karşı sana yeter’ demişti Rabbimiz, yetti de gerçekten. Bu ayetler, aynı zamanda bize de hitap ediyor. Eğer bugün bizler de Allah çizgisinde, peygamber çizgisinde bir hayat yaşayacak olursak hiç kimseden korkmayalım, çünkü Allah bize de yetecektir. Ama şunu da hiçbir zaman unutmayalım ki Allah’ın dininden yüz çevirmenin sonucu parça parça olmaktır, ayrılık içine düşmektir. Bakın bu Yahudiler, bu Hıristiyanlar asıldan, İslam’dan koştukları için ayrılık içine düşmüşlerdir. İşte şu anda yeryüzü Müslümanları, bu durumu yaşamaktadır. Allah’ın kitabını terk etmelerinin sonucu olarak parçalanmanın, ayrılığa düşmenin en talihsiz derecesini yaşamaktadırlar. Müslüman ülkeler suni sınırlarla birbirlerinden ayrılmışlar, hatta kendi ülkelerinde bile kendi sınırları içinde bile ne kadar paramparça olmuşlardır. Bilelim ki tekrar asıl olan dinlerine, tekrar kitaplarına dönecekleri güne kadar da bu durumdan kurtulmaları mümkün olmayacaktır.”⁶⁰

⁵⁶ el-Müzzemmil 73/11.

⁵⁷ Küçük, *Besâiru’l-Kur’ân*, 2/62-63.

⁵⁸ Reşid Rıza, *Tefsiru’l-Menâr* (Kahire: Dâru’l-Menâr, 1947), 1/480-486; Ahmed Mustafa el-Merâğî, *Tefsiru’l-Merâğî* (Mısır: Şeriketü Mektebetü ve Matba’atü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1946), 1/214-218; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1971), 1/513-515.

⁵⁹ el-Bakara 2/137.

⁶⁰ Küçük, *Besâiru’l-Kur’ân*, 2/64-65.

Vermiş olduğumuz bu örneklerden de anlaşılacağı üzere *Besâiru'l-Kur'ân*'da Ali Küçük'ün amacı, ayetlerin vermek istediği mesajları tespit etmek, ayetlerin ilk nazil olduğu zamanda ifade ettiği manaların yanı sıra, günümüze hitap eden mesajlarını da açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etmek, bu sayede Müslüman fert ve toplumda arzu edilen Kur'ânî ahlâkın tesisini sağlamaktır. Zira Kur'ân'ın mesajları tam olarak idrak edilmeden Kur'ân ahlâkına dayalı bir dünya görüşünün tesis edilme imkânı bulunmamaktadır. Kanaatimizce ancak -Ali Küçük'ün yapmaya çalıştığı gibi- Kur'ân'ın mesajlarıyla örülü bir yorumlama yöntemiyle, Kur'ân merkezli bir gündem oluşturma imkânına kavuşulabilir; geçici, beşerî ve netice vermekten uzak gündemlerden kurtulma imkânı elde edilebilir.⁶¹ Yoksa sırf lügavi, tarihî veya fıkhi tartışmalara dalarak, akademik gâilelerle ve detaylarda kaybolarak, kalbî hiçbir bağlantı kurmadan ve mesajlara odaklanmadan yapılan Kur'ân araştırmalarının, onun inşa etmek istediği fert ve topluma hiçbir katkısı olmayacaktır.

Sonuç

Bu makalede, günümüze dek çok çeşitli yaklaşım ve metotlarla telif edilmiş olan tefsir birikimimiz içerisinde farklı bir yeri olan ve özellikle son yıllarda önemi artan ve daha önce müstakil olarak üzerinde durulmamış olan “mesaj odaklı tefsir” metodu incelenmeye çalışılmış, Ali Küçük'ün *Besâiru'l-Kur'ân* tefsiri bağlamında bu tefsir metodunun Kur'ân kültürünü topluma ulaştırmadaki önemi tespit edilmeye gayret sarf edilmiştir. Özellikle son asırda Müslümanların maddi ve manevi anlamda zayıfladığı ve Kur'ân'dan uzaklaştığı bilinmektedir. Ancak tüm olumsuzluklara rağmen Müslüman halk, Kur'ân'a saygı duymaya devam etmekte, noksanlıkların Kur'ân'a değil kendilerine ait olduğunu kabullenmektedirler. Bu da bize Müslüman toplumun Kur'ân'ın mesajlarına hala açık olduğunu, gerekli çalışmalar yapıldığı takdirde istenen müspet sonuçların elde edilebileceğini göstermektedir. Mesaj odaklı tefsir metodunun ehemmiyeti de bu durumdan kaynaklanmaktadır. Zira Kur'ân'daki ifadelerde sadece lafzen ne söylendiği değil neyin kast edildiği, ne gibi mesajların verilmek istendiği, muhataplarda nasıl bir anlayışın, nasıl bir hayat algısının oluşturulmak istendiği, büyük önem arz etmektedir. Ayetlerin mesajlarını anlamak ve bunları hayata yansıtmak gerektiğine dair örnekleri Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ve ashabın hayatında görmek mümkündür. Bu nedenle Kur'ân kültürünü topluma iletme yolunda izlenmesi gereken en uygun yöntemlerden biri, ayetlerin mesajlarının insanlara açık ve anlaşılabilir bir şekilde iletilmesidir.

Merhum Ali Küçük de *Besâiru'l-Kur'ân*'da, Kur'ân mesajlarına odaklanmış, sade bir üslupla bunları insanlara iletmenin öneminin bilincinde olarak hareket etmiş, sohbet şeklinde işlediği dersleri kitaba dönüştürerek bu tefsiri oluşturmuştur. *Besâiru'l-Kur'ân* tefsiri bu nedenle günümüzdeki en güzel mesaj odaklı tefsir örneklerinden biri olmuştur. İlk tam tefsir olarak bilinen Mukatil b. Süleyman'ın tefsirinden günümüze dek telif edilmiş her tefsirin kendine has ayrı bir önemi bulunmaktadır. *Besâiru'l-Kur'ân* yazarının önsözde ifade ettiği gibi, öncelikle elimizde mevcut olan tefsir birikimimizden istifade edip ayetlerin lafzi anlamlarını tespit etmek, sonrasında ise günümüze hitap eden mesajlarını kavrayıp topluma sunmak, Kur'ân'ın hayata dair mesajlarıyla yoğrulmuş bir toplum inşa etmenin olmazsa olmaz yoludur. Bu nedenle mesaj odaklı tefsir metodu üzerinde önemle durmak ve onu daha da geliştirmek ihmal edilmemesi gereken bir görev olarak görünmektedir.

⁶¹ Turan, *Kur'ân-ı Kerîm'in Hidayet Mesajı*, 306.

Kaynakça

- Akbaş, Ahmet. "21. Yüzyılda Yazılan Türkçe Tefsirlerden Ali Küçük'ün Besâiru'l-Kur'ân'ının Dayandığı Temel Prensiplerin Tahlili", *Din Bilimleri Klasik Sorunlar Güncel Tartışmalar*. ed. M. Fatih Kılıç vd. Mardin: Mardin Artuklu Üniv. Yayınları, 2018.
- Arslan, Gıyasettin. "İmam Muhammed b. İdris eş-Şafii'de Gai Yorum Metodu", *Gelenekselci ve Modernist Paradigmalar Kısılcacında İmam Şafii*. ed. M. Mahfuz Söylemez. Ankara: Araştırma Yayınları, 2014.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 9 Cilt. by.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Çalışkan, İsmail. "Elmalılı Hamdi Yazır Muhammed Abduh'a Neden Kızdı?", *Bir Kur'ân Müfekkiri Elmalılı M. Hamdi Yazır*. ed. Yüksel Salman. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Ensari, Abdurrahman. *el-Mürşidu'l-Vecîz ilâ 'Ulûmi'l-Kur'âni'l-Azîz*. İstanbul: Nida Yayıncılık, 2016.
- Esad, Ali Muhammed. "İslam Geleneğinde Makâsıd Düşüncesi ve Makâsıd Merkezli Tefsir", *Makâsıdî Tefsir*. ed. Mustafa Çağrı. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018.
- <http://www.alikucukhoca.com/hakkında> (Erişim 26.03.2018)
- <http://www.alikucukhoca.com/hakkında> (Erişim 26.03.2018)
- <http://www.dinihaberler.com/diyanet-haber/tefsiri-ile-gonulleri-oksayan-ali-kucuk-hoca-vefat-etti-h127146.html> (Erişim 26.03.2018)
- <http://www.yenimeram.com.tr/ali-kucuk-hoca-vefat-etti-270462> (Erişim 26.03.2018)
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *Zâdu'l-Mesîr fi 'İlmi't-Tefsîr*. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-'Arabî, 1422 h.
- Karadâvî, Yusuf. *Kur'ân'ı Anlamada Yöntem*. çev. M. Nurullah Aktaş. İstanbul: Nida Yayınları, 2015.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'ân Yolu*. 5 Cilt. Ankara: DİB Yayınları, 2007.
- Kutub, Seyyid. *Fî Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru's-Şürûk, 1412 h.
- Küçük, Ali. *Besâiru'l-Kur'ân*. 17 Cilt. Konya: Adım Matbaacılık ve Ofset, 2016.
- Maşalı, Mehmet Emin. *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Gâî Yorum*. Ankara: Otto Yayınları, 2016.
- Maşalı, Mehmet Emin. "Yakın Dönem Tefsir Geleneğinde Makâsıd Merkezli Yaklaşım", *Makâsıdî Tefsir*. ed. Mustafa Çağrı. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb. *en-Nüketü ve'l-'Uyûn*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, ts.
- Merâğî, Ahmed Mustafa. *Tefsîru'l-Merâğî*. 30 Cilt. Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matba'atü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1946.
- Mevdûdî, Ebü'l-A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*, çev. Muhammed Han Kayani-Yusuf Karaca vd. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1996.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmiu's-Sahîh*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.
- Polat, Fethi Ahmet. "Evrensel Mesajlara Taşıyıcılık Yapan Tarihsel Bir Form Olarak Kur'ân Dili", *Marife Dergisi*. 9/1 (2009), 9-56.

Rıza, Reşid. *Tefsiru'l-Menâr*. 12 Cilt. Kahire: Dâru'l-Menâr, 1947.

Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-Tefâsîr*. 3 Cilt. Kahire: Dâru's-Sâbûnî, 1997.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*. 24 Cilt. by.: Müessetü'r-Risâle, 2000.

Tekin, Mustafa. "Kur'ân'ın "Hayat"laşmasında Özel Gün ve Gecelerin İmkânı", *Diyanet İlmî Dergi Kur'ân Özel Sayısı* (2012), 781-795.

Turan, Maşallah. *Kur'ân-ı Kerîm'in Hidayet Mesajı*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2016.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat, 1971.

Zehebî, Muhammed Hüseyin. *et-Tefsir ve'l-Müfessirûn*. 3 Cilt. Kahire: Mektebetü Vehbe, 1976.

Zemahşerî, Ebü'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer. *Tefsîru'l-Keşşâf 'an Hakaiki't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekavîl fî Vücûhi't-Te'vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, 1407 h.

Zuhaylî, Vehbe. *et-Tefsiru'l-Münîr*. 30 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1418 h.